

Prof. dr hab. Jolanta Grotowska-Leder
Katedra Socjologii
SGGW w Warszawie
jolanta_grotowska_leder@sggw.edu.pl

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Dominiki Winogrodzkiej
nt. „*Doświadczenia mobilności przestrzennych a sytuacja na rynku pracy młodych dorosłych. Analiza ścieżek zawodowych oraz poczucia stabilności na rynku pracy*”
przygotowanej w Instytut Nauk Społecznych Uniwersytet SWPS
pod kierunkiem prof. dr hab. Izabeli Grabowskiej

1. Wprowadzenie

Podstawą opracowania recenzji jest powołanie mnie na jej recenzenta przez Radę Naukową Instytutu Nauk Społecznych Uniwersytetu SWPS na posiedzeniu w dniu 15 maja 2024 roku. Zaproszenie do przygotowania recenzji tej dysertacji przyjął z dużym zainteresowaniem nie tylko dlatego, że rozprawa dotyczy niezwykle ważnego i aktualnego zjawiska jakim jest tranzycja w dorosłość i na rynek pracy ludzi młodych, ale także moje ostatnie zainteresowania naukowe, które realizowałam w ramach zespołowego projektu pt. *Polityki publiczne na rzecz pełnej dorosłości w Polsce* (NCN Opus), dotyczyły stricte tej problematyki.

Dysertacja pt. „*Doświadczenia mobilności przestrzennych a sytuacja na rynku pracy młodych dorosłych. Analiza ścieżek zawodowych oraz poczucia stabilności na rynku pracy*” została przygotowana w formie cyklu artykułów naukowych. Cykl obejmuje 5 publikacji powiązanych tematycznie, które ukazały się w latach 2019-2023 w uznanych, wysoko punktowanych czasopismach naukowych. Poszczególne tytuły publikacji to: 1. *(Dis)ordered social sequences of mobile young adults: spatial, social and return mobilities*; 2. *Tranzycyjny efekt jojo w sekwencjach społecznych młodych migrantów*; 3. *Migracja płynna a prekaryzacja pracy. Przykłady doświadczeń zawodowych młodych migrantów z wybranych miast średniej wielkości w Polsce*; 4. *‘Stability is a foggy concept’: work stability from the perspective of young people with mobility experiences*; 5. *„Nie jest to życie, które oni rozumieją, w ich mniemaniu moje życie jest bardzo niestabilne”*; 6. *Młodzi dorośli o stabilności zawodowej własnej i swoich rodziców*. Dwa z tych artykułów – jeden autorski, drugi współautorski - ukazały się w renomowanym czasopiśmie międzynarodowym *Journal of Youth Studies*, prezentującym studia nad ludźmi młodymi. Trzy pozostałe teksty - jeden autorski i dwa współautorskie - zostały opublikowane w dwóch ważnych dla podjętej problematyki czasopismach polskich: *Przeglądzie Socjologii Jakościowej*, który prezentuje analizy i wyniki badań prowadzonych w jakościowym paradygmacie metodologicznym, oraz w *Studiach Migracyjnych – Przegląd Polonijny*, poświęconych współczesnym procesom migracji/mobilności. Zgodnie z informacją zawartą w pracy doktorskiej, co zapewne znajduje potwierdzenie w złożonej przez Doktorantkę dokumentacji, Jej rola w opracowaniu artykułów współautorskich jest wiodąca, a jej udział bardzo znaczący - w jednym stanowi 65%, a w pozostałych dwóch - po 80%. W każdej z tych trzech publikacji Doktorantka

była pierwszą autorką, a Jej wkład w ich przygotowanie był kluczowy w zakresie koncepcyjnym, metodologicznym i realizacyjnym.

W przewodach doktorskich monografia naukowa podporządkowana konkretnemu projektowi badawczemu jest współcześnie formą stosowaną zdecydowanie częściej, a jej ocena w zakresie kompetencji naukowych autora znacznie łatwiejsza. Natomiast rezultatem większego, ale też oczekiwanego, zainteresowania udziałem w dużych projektach badawczych i publikowaniem ich wyników głównie w czasopiśmie naukowych staje się przygotowywanie prac na stopnie naukowe w formie cyklu artykułów. Taka konstrukcja pracy doktorskiej zyskała regulacje formalne. Art. 187.1. pkt 3. ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2018 poz. 1668) stanowi, że praca doktorska w formie cyklu artykułów jest rozwiązaniem formalnie dopuszczalnym, gdy artykuły stanowią zbiór tekstów spójnych tematycznie. Recenzowana dysertacja doktorska mgr D. Winogrodzkiej spełnia ten warunek. Zbiór artykułów składających się na cykl, ale także pozostałe publikacje Doktorantki, które zarówno opublikowane, jak i złożone do druku, które krótko omówiła w pracy wskazują na spójność i konsekwencję Jej zainteresowań badawczych. Treścią tych prac jest wielostronna analiza doświadczeń zawodowych młodych dorosłych w sytuacji migracji.

Tematyka i zakres problemowy pracy sytuują dysertację w obszarze badawczym socjologii migracji, socjologii rynku pracy i socjologii ludzi młodych. Moja ocena przedłożonej do oceny pracy jest jednoznacznie pozytywna, ponieważ:

1. Tytuł pracy został sformułowany precyzyjnie, a treścią podjętych analiz są zagadnienia w nim zasygnalizowane;
2. Przedmiot badań sformułowany jako „nieoczywisty związek między doświadczeniami mobilności transnarodowej, głównie wewnątrz Unii Europejskiej, a ścieżkami życiowymi młodych ludzi (ur. w latach 1984–1991), ze szczególnym uwzględnieniem ich sytuacji na rynku pracy, zarówno w wymiarze obiektywnym, jak i subiektywnym, w kontekście neoliberalnych przemian współczesnego świata pracy” (s. 8) jest ważny poznawczo i niezwykle aktualny w kontekście nasilenia procesów migracyjnych ludzi młodych i różnicujących się ich tranzycji na rynek pracy, nadto zainteresowanie tym zjawiskiem jest w socjologii niewystarczające;
3. Cel rozprawy określony jako analiza wpływu doświadczeń wyjazdów zagranicznych na sytuację młodych dorosłych na rynku pracy (s. 37, 51, 105) i problem badawczy sformułowany w formie 3 pytań badawczych (s. 7) są zgodnie z metodologią badań socjologicznych;
4. Dysertacja została przygotowana w oparciu o bardzo bogatą, bardzo dobrze dobraną i aktualną literaturę przedmiotu;
5. Konceptualizacja analiz stanowiących empiryczną podstawę pracy i sposoby ich prezentacji dowodzą wysokich kompetencji warsztatowych Doktorantki;
6. Rozprawa zawiera analizy poszerzające wiedzę o współczesnym społeczeństwie polskim i sposobach jego badania;
7. Redakcyjna strona opracowania odpowiada w pełni standardom pisania prac doktorskich.

2. Ocena rozprawy

2.1. Struktura pracy

Rozprawa doktorska mgr Dominiki Winogrodzkiej jest projektem przemyślanym koncepcyjnie i zrealizowanym zgodnie ze standardami pracy naukowej. Dysertacja obejmuje 5

logicznie następujących po sobie części: Wprowadzenie prezentujące tematykę, strukturę i formę pracy; część pierwszą poświęconą ramom teoretycznym podjętych analiz i część drugą prezentującą ich podstawy metodologiczne. Kolejny wydzielony fragment pracy stanowi omówienie cyklu artykułów składających się na rozprawę doktorską, a także innych publikacji Doktorantki dotyczących problematyki pracy. Pracę w części analitycznej zamyka rozbudowane Podsumowanie. Praca zawiera także Streszczenie w języku angielskim, Bibliografię i załącznik obejmujący publikacje składające się na cykl. Struktura pracy jest zrównoważona. Wyróżnione cztery części analityczne obejmują odpowiednio ss.: 34, 30, 37 i 14.

2.2. Literaturowa podstawa analiz

Podstawa literaturowa dysertacji mgr Dominiki Winogrodzkiej zasługuje na duże uznanie, przekracza bowiem wyraźnie standardy pracy doktorskiej. Źródła wykorzystane w pracy są zróżnicowane, adekwatne do sformułowanych celów badawczych i zaplanowanych analiz. Bardzo bogata w sensie liczbowym bibliografia – licząca około 600 pozycji naukowych w formie monografii i artykułów naukowych w czasopismach oraz w pracach zbiorowych – dowodzi znakomitej znajomości przez Doktorantkę literatury przedmiotu. W zbiorze wykorzystanych opracowań są najważniejsze zarówno klasyczne, jak i aktualne polskie i zagraniczne pozycje z zakresu podjętej problematyki. Prawie 80% wykorzystanych opracowań stanowią prace w języku angielskim.

2.3. Ocena projektu badawczego: konceptualizacja, realizacja badań i prezentacja wyników

Praca doktorska mgr Dominiki Winogrodzkiej dotycząca kształtowania się ścieżek zawodowych młodych dorosłych Polaków doświadczających mobilności przestrzennych oraz ich poczucia stabilności na rynku pracy jest projektem oryginalnym o dużym potencjale naukowym. Celem dysertacji jest „analiza wpływu doświadczeń mobilności przestrzennej na sytuację zawodową młodych ludzi” z wykorzystaniem bardziej i mniej znanych koncepcji dotyczących problematyki ludzi młodych, migracji i rynku pracy. Ramy podjętych analiz wyznaczają trzy pytania badawcze: 1. W jaki sposób mobilność międzynarodowa wpływa na kształt ścieżek zawodowych?, 2. Jak (i dlaczego) młodzi ludzie rozumieją współcześnie (nie)stabilność zawodową?, 3. Jakie podobieństwa, a jakie różnice dostrzegają młodzi ludzie w postrzeganiu (nie)stabilności zawodowej przez siebie i swoich rodziców?” (s. 7). Konceptualizacja pomysłu badawczego, realizacja zaplanowanych analiz oraz prezentacja uzyskanych wyników potwierdzają wysokie kompetencje warsztatowe Doktorantki.

Mgr Dominika Winogrodzka, mimo młodego wieku, ma już duże doświadczenie badawcze dokumentowane udziałem w wielu krajowych i międzynarodowych projektach badawczych. Potwierdzeniem Jej dojrzałości naukowej w recenzowanej pracy są zarówno wybrane ramy teoretyczne analiz, jak i przyjęte w dysertacji rozstrzygnięcia metodologiczne. Doktorantka zakreśla pole socjologicznych ram teoretycznych sięgając do najważniejszych koncepcji dotyczących współczesnych tranzykcji do dorosłości, współczesnych migracji oraz transformacji rynku pracy ujawniając z dużym zapałem kluczowe zjawiska i procesy w tych obszarach życia społecznego. Prezentuje ten dorobek problemowo w sposób syntetyczny nie stroniąc od jego krytyki. Szczególnie cenne są Jej rozważania dotyczące ewolucji koncepcji tranzykcji do dorosłości od normatywnej linearności przebiegu życia do różnicowania się, dechronologizacji i deinstytucjonalności ścieżek życiowych ludzi młodych na tym etapie biografii. Doktorantka porządkuje refleksję dotyczącą migracji ludzi młodych wskazując na ich pogłębiającą się

wieloprzyczynowość i wieloaspektowość, a procesy tranzycji ludzi młodych na rynek pracy ramuje zjawiskiem „zwrotu neoliberalnego” koncentrując się na znanym zjawisku prekaryzacji pracy i zjawisku mniej rozpoznanym normalizacji prekaryzacji. Doktorantka bardzo umiejętnie łączy klasyczne i nowe koncepcje socjologiczne dotyczące tych zagadnień z wynikami zagranicznych i polskich badań empirycznych. W tej części analiz na podkreślenie zasługują wnikliwe, poddane krytyce dotychczasowe ustalenia studiów nad tranzycją do dorosłości współczesnych młodych ludzi i ich przechodzeniem na rynek pracy oraz poszukiwanie - z sukcesem - nowych koncepcji wyjaśniających złożoność procesów migracyjnych w perspektywie rynku pracy w ogóle i ludzi młodych w szczególności. Choć sytuacja ludzi młodych na rynku pracy oraz ich mobilność przestrzenna mają już stosunkowo bogatą literaturę przedmiotu, a zjawisko ich tranzycji do dorosłości zyskuje na zainteresowaniu w badaniach socjologicznych, to analizy empiryczne mgr Dominiki Winogrodzkiej mają walory nowatorskie i wypełniają lukę w dotychczasowych studiach tej problematyki. Za nowatorskie należy uznać:

1. zastosowanie koncepcji możliwości i imperatów do mobilności Dawida Cairnsa (ss. 33-34) oraz różnych jej wzorów do analizy wpływu mobilności przestrzennej na mobilność społeczną młodych ludzi;
2. opracowanie nawiązującej do koncepcji mobilnych tranzycji, typologii mobilnych sekwencji społeczno-zawodowych i przeprowadzenie analizy każdego z wyodrębnionych typów;
3. zastosowanie kategorii „młodych dorosłych” pozwalającej na ujawnienie pogłębiającej różnorodności i złożoności doświadczeń ludzi młodych na etapie tranzycji do dorosłości;
4. zastosowanie podejścia metodologicznego polegającego na łączeniu różnych sposobów analizy: analizy sekwencji społecznych, jakościowej analizy danych z elementami analizy podłużnej oraz analizy tematycznej.

Prezentacja kolejnych publikacji stanowiących cykl została przemyślana i podporządkowana konceptualizacji analiz, które obejmują kolejno prezentację opracowanej współautorsko typologii mobilnych sekwencji społeczno-zawodowych (sekwencje: wznosząca, jo-jo, zygzak i płaska) i ich charakterystykę do pogłębionych analiz kluczowych, stosunkowo nowych w studiach nad współczesnym procesem osiągania dorosłości, zjawisk i prawidłowości. Przedmiotem pogłębionych rozważań Doktorantki są tak ważne zagadnienia jak: nielinearność procesu osiągania dorosłości i tranzycja jo-jo, prekaryzacja pracy młodych migrantów i jej normalizacja w sytuacji migracji płynnych oraz stosunek młodych ludzi do stabilizacji na rynku pracy. Cenne są pogłębione rozważania dotyczące m.in. terminów „migracje” i „mobilność”, „deprekaryzacja, elastyczność i stabilność na rynku pracy.

2.4. Podstawa metodologiczna i realizacja badań

W analizach podjętych w pracy doktorskiej Mgr Dominika Wielogrodzka wykorzystała wyniki dwóch projektów realizowanych w USWPS, a sfinansowanych ze środków NCN: projektu zespołowego pt. *„Przejścia młodych z edukacji na rodzimy i zagraniczny rynek pracy: rola lokalności, grupy rówieśniczej i nowych mediów”* (Konkurs Sonata Bis 5), realizowanego w latach 2016–2020 pod kierunkiem promotorki pracy doktorskiej oraz stanowiącego jego kontynuację projektu pt. *„INSIMO: (Nie)stabilność zawodowa i (nie)mobilność przestrzenna w perspektywie młodych ludzi w ruchu. Wpływ pandemii Covid-19”* (Konkurs Preludium 20), który Doktorantka realizowała samodzielnie w latach 2022–2024. Publikacje wchodzące w skład cyklu składającego się na dysertację zostały przygotowane na podstawie danych empirycznych zgromadzonych w

ramach pierwszego z tych projektów. Mgr Dominika Winogrodzka pełniła w nim rolę badaczki-stypendystki „aktywnie uczestnicząc w realizowaniu badań, analizie wyników oraz prezentowaniu wniosków”. Wybory metodologiczne prezentowane w dysertacji – przyjęte założenia, jakościowe badanie podłużne jako metoda badań i uzasadnienie jego zastosowania w realizacji podjętego tematu oraz przebieg badań – zostały wypracowane w pierwszym ze wskazanych projektów. Natomiast kluczowe w analizie zjawisko mobilnych sekwencji społeczno-zawodowych młodych dorosłych Doktorantka bada z wykorzystaniem analizy sekwencji społecznych Cornwella. Takie podejście pozwoliło jednocześnie uwzględnić wymiar obiektywny i subiektywny kariery zawodowej odpowiednio poprzez rekonstrukcję prac zarobkowych podejmowanych w Polsce i zagranicą przez objętych badaniem ludzi młodych oraz jakościowe analizy ich narracji na temat ich doświadczeń.

2.5. Prezentacja zebranego materiału badawczego

Mgr D. Winogrodzka w sposób bardzo przejrzysty prezentuje swój projekt badawczy zarówno jego podstawy teoretyczne, metodologiczne, jak i sposób analizy wykorzystanych materiałów badawczych. Każdy etap rozważań i analiz syntetyzuje w postaci przemyślanych, bardzo czytelnych rysunków, diagramów i tabel.

Przeprowadzone przez Doktorantkę analizy w publikacjach składających się na tom dysertacji rozszerzają wiedzę z zakresu nauk socjologicznych. Wkład ten obejmuje opracowanie dwóch typologii: typologii mobilnych sekwencji społeczno-zawodowych ludzi młodych i typologii postrzegania przez nich stabilności zawodowej w ujęciu porównawczym międzypokoleniowym, a także wyjaśnienie mechanizmu tranzycyjnego efektu jojo w ścieżkach edukacyjno-zawodowych migrujących ludzi młodych oraz pogłębiony opis zjawiska prekaryzacji pracy i jej normalizacji wśród osób migrujących. Nowym aspektem analizy mobilnych sekwencji społeczno-zawodowych młodych Polaków jest uwzględnienie nie tylko przestrzenno-temporalnej dynamiki i różnorodności doświadczeń mobilności młodych ludzi, ale także, poprzez wykorzystanie koncepcji możliwości i imperatywów do mobilności D. Cairnsa, ujawnienie, że tego typu zasoby kształtują indywidualne ścieżki mobilności, ale także kształtują dalsze losy życiowe, w tym losy zawodowe młodych migrantów. Doktorantka dowodzi, że różnicowanie się ścieżek mobilności zawodowej młodych osób migrujących jest pochodną – co podnoszone jest także w innych badaniach – czynników strukturalnych i indywidualnych, wśród których znaczące są możliwości transferu różnych kapitałów.

Mgr Dominika Winogrodzka porządkuje syntetycznie dotychczasową wiedzę na temat skutków deregulacji rynku pracy wskazując na ich oddziaływanie na kształtujące się ścieżki zawodowe migrujących ludzi młodych w krótszej i dłuższej perspektywie ich czasu pobytu za granicą. Dokumentuje, że wyniki Jej badań, do pewnego stopnia, potwierdzają formułowane we wcześniejszych opracowaniach (m.in. Standinga) tezy o osobach migrujących jako grupie szczególnie narażonej na konsekwencje deregulacji rynku pracy, zwłaszcza migrantów „płynnych”. W rezultacie zatrudnienie młodych ludzi ewoluuje od modelu tradycyjnego do modelu niestabilnego cechującego się prekarnością zarówno w wymiarze obiektywnym, oznaczającym m.in. niekorzystne warunki pracy, jak i subiektywnym, związanym z poczuciem depriwacji i gorszym traktowaniem ze strony innych. Młodzi migrujący normalizują to doświadczenie, zwłaszcza gdy osiągają za granicą zarobki znacząco wyższe niż zarabialiby w Polsce. Doktorantka podkreśla, że możliwość poprawy poprzez płynną migrację zarobkową sytuacji ekonomicznej jest ważne dla ludzi młodych, ale dla kształtowania ich ścieżek zawodowych i poprawy ich sytuacji na rynku pracy ważne jest integrowanie nabywanych kompetencji w przebiegu życia oraz umiejętność

ich wykorzystywania w kolejnych sytuacjach zawodowych zarówno, gdy podejmują pracę na krajowym, jak i na zagranicznym rynku pracy.

Lektura dysertacji dowodzi, że Mgr Dominika Winogrodzka niezwykle umiejętnie łączy wyniki badań własnych z rezultatami badań wcześniejszych w identyfikowaniu i wyjaśnianiu zjawisk znaczących w procesie tranzycji młodych migrantów na rynek pracy. Do takich znaczących wątków Jej refleksji, które stanowią wkład Doktorantki do wiedzy socjologicznej w przedmiotowym obszarze analiz, należą przede wszystkim analizy stabilności na rynku pracy, w szczególności:

1. Ujawnienie, że współcześni młodzi dorośli migranci zarówno w porównaniu do osób starszych, jak i rówieśników, obiektywnie częściej doświadczają niepewności na rynku pracy, ale łagodzą ryzyko związane z niestandardowymi formami zatrudnienia poprzez akceptację i normalizację niepewności na rynku pracy;
2. Konstatacja, że stabilność zawodowa jest pojęciem wielowymiarowym, dynamicznym i kontekstualnym, podlegającym ciągłym procesom weryfikacji i ewaluacji w zależności od doświadczeń ludzi młodych na rynku pracy, ale także aktualnej i wyobrażonej w przyszłości sytuacji zawodowej oraz życiowej.
3. Ujawnienie dychotomii w stosunku młodych dorosłych do stabilności na rynku pracy. Młodzi poszukują stabilności zawodowej definiując ją „instytucjonalnie” przez pryzmat formalnych stosunków pracy (umowy o pracę i praw z nią związanych) i jednocześnie redefiniują postrzeganie stabilności zawodowej poprzez poszukiwanie jej nowych wymiarów wykraczających poza formalne aspekty;
4. Opis procesu (re)konstrukcji pojęcia stabilności zawodowej w kontekście dynamicznie zmieniającego się świata pracy, a także doświadczanej mobilności, który pozwolił ujawnić, jak młodzi ludzie przygotowują się do i nawigują po współczesnym rynku pracy, balansując pomiędzy poszukiwaniem stabilizacji i akceptacją elastyczności jako integralnego elementu karier zawodowych. Bardzo cenna jest konstatacja Doktorantki, że wiedza o tym, jak młodzi ludzie (re)definiują stabilność zawodową może być istotna dla zrozumienia zmieniających się ich oczekiwań wobec pracy i kariery.
5. Opis i koncentracja uwagi na doświadczeniach młodych ludzi reprezentujących klasę średnią, ale też podkreślenie, że nierówny dostęp do mobilności przestrzennych może być istotną osią hierarchii społecznych, które, w interakcji z innymi czynnikami różnicującymi społecznie (tj. płeć czy wiek) może pogłębiać istniejące nierówności;

Praca została przygotowana z bardzo dużą starannością pod względem redakcyjnym. Zastosowany w pracy język wypowiedzi jest komunikatywny i poprawny stylistycznie. Liczne schematy własne Autorki są przejrzyste i adekwatne, a odsyłacze wyczerpujące i informatywne.

Oceniając bardzo pozytywnie dysertację, dokonane wybory teoretyczne, jej ramy metodologiczne i przeprowadzone analizy, mam kilka uwag:

Uwaga pierwsza dotyczy podstaw metodologicznych prezentowanych analiz, organizacji i przebiegu badań. Rozumiejąc współpracę w projekcie zespołowym, którego wyniki zostały wykorzystane w cyklu publikacji składających się na pracę doktorską, oczekiwałam jednak dokładniejszej informacji o udziale w nim Doktorantki zarówno w opracowaniu jego części koncepcyjnej, jak i zaangażowania w badania terenowych i w opracowaniu wyników badań. Innymi słowy, co w projekcie jakim jest przedłożona do recenzji dysertacja jest bardziej autorskie, a co wynikiem pracy zespołowej w procesie realizacji badań i formułowania wniosków.

Uwaga druga dotyczy pewnej niezręczności w sformułowaniu celu badań jako analizy „nieoczywistego związku”/wpływu mobilności przestrzennej na kształtowanie się ścieżek zawodowych młodych migrantów. Użycie słów „wpływ” czy „związek” nie wydaje się zabiegiem tylko stylistycznym, ponieważ takie ujęcie celu analiz występuje w różnych fragmentach dysertacji. Rezultatem badania wpływu czy związku jest formułowanie wniosków/ocen w kategoriach: brak wpływu/związku, wpływ/związek mały, duży itp., które poprzedza pomiar. Analizy zawarte w dysertacji przeprowadzone w jakościowym paradygmacie metodologicznym są prezentowane w postaci typologii, opisów, charakterystyk, co odpowiada zastosowanemu podejściu metodologicznemu. Zachęcam zatem do przemyślenia sformułowania celu analiz. Moim zdaniem bardziej trafne byłoby zastosowanie kategorii różnicowanie się/dyferencjacja ścieżek zawodowych młodych migrantów.

Kolejna uwaga dotyczy refleksji nt. czasu jako kategorii analizy w badaniach socjologicznych. Mgr D. Winogrodzka uzasadniając zastosowanie realizowanych w określonym czasie jakościowych badań podłużnych, przywołuje rozważania Barbary Adam na temat zwrotu temporalnego w naukach społecznych sięgając do polskiego wydania jej monografii pt. *Time* (2004r, tłumaczenie polskie ukazało się w 2010r), oraz opracowań innych autorów datowanych później. Wypada w tym miejscu przypomnieć, że refleksja nt. czasu jako jednej z centralnych kategorii analiz życia społecznego i jej zastosowanie w badaniach pojawiły się wcześniej w socjologii polskiej. Prof. Elżbieta Tarkowska zajmując się czasem jako zjawiskiem społeczno-kulturowym w opracowaniu z 1996 roku pisała: „w okresach głębokich zmian, przełomów, kryzysów refleksja nad czasem, czyli nad zmiennością i trwaniem, nad ciągłością i nieciągłością, nad przeszłością i przyszłością staje się pilną potrzebą” (1996:6). Podejście temporalne w perspektywie przebiegu życia zastosowane przeze mnie dla weryfikacji statycznych ujęć biedy pozwoliło ujawnić temporalne wzory doświadczania biedy i zidentyfikować, obok statusowych trwale biednych, także tych którzy doświadczają ubóstwa okazjonalnie czy przelotnie (Grotowska-Leder, 2002: 78-90). Ostatnia z uwag odnosi się do części formułowanych wniosków w kontekście zastosowanej metodologii. Jakościowe badanie podłużne zostało zrealizowane w perspektywie czterech lat obserwacji doświadczeń zawodowych młodych dorosłych migrujących Polaków (s. 54). W życiu zawodowym ludzi młodych cztery lata mogą stanowić relatywnie długi okres doświadczeń zawodowych, ale dla orzekania o ich stabilizacji zawodowej taki przedział czasu wydaje zbyt krótki. Zebrany materiał empiryczny pozwala natomiast ekstrapolować o szansach młodych dorosłych na stabilizację zawodową po przyjęciu określonych kryteriów stabilizacji zawodowej (np. forma zatrudnienia, miejsce pracy, miejsce pobytu za granicą/w Polsce).

Kończąc wywód, chcę podkreślić, że praca doktorska zasługuje na uznanie i stanowi cenny wkład w poznanie oraz zrozumienie współczesnych tranzycji do dorosłości. Przyczynia się również do rozwoju wielu kategorii istotnych dla dalszych badań socjologów.

3. Konkluzja

Pracę oceniam jako bardzo dobrą. Rozprawa doktorska Mgr Dominiki Winogrodzkiej pt. *Doświadczenia mobilności przestrzennych a sytuacja na rynku pracy młodych dorosłych. Analiza ścieżek zawodowych oraz poczucia stabilności na rynku pracy*” przygotowana w zwartej formie w oparciu o cykl publikacji dokumentuje szeroką ogólną wiedzę teoretyczną Doktorantki w dyscyplinie Nauki socjologiczne w zakresie badań nad procesami tranzycji ludzi młodych na rynek pracy w warunkach mobilności przestrzennej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia badań naukowych. Przedmiotem dysertacji jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Autorka

podjęła ważne kwestie społeczne wyjaśniające funkcjonowanie na rynku pracy współczesnych młodych migrujących Polaków.

Przedłożona dysertacja spełnia z naddatkiem wymogi stawiane pracom doktorskim przez ustawę z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r.) w artykule 187.1 pkt. 3. Biorąc pod sformułowane oceny i uwagi, wnioskuję o dopuszczenie Magister Dominiki Wielogrodzkiej do dalszych etapów postępowania doktorskiego oraz o przyznanie Jej wyróżnienia.

Przypisy

(Grotowska-Leder J., 2002, Fenomen wielkomiejskiej biedy: od epizodu do underclass, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Tarkowska E., 1987, Czas w społeczeństwie. Problemy, tradycje, kierunki badań, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

Tarkowska, E. (red.), 1996, O czasie, politykach i czasie polityków, Warszawa: IFiS PAN.

Z poważaniem,

Jolanta Grotowska-Leder

Łódź, 24. 08.2024r